

„Padělek“ nedotisku barvy u známky 2,50 Kč Kokarda 2007

Před bezmála pěti lety, ve F 5/2011, jsem popsal padělek nedotisku barvy u známky 10 Kč Růže 2008 (Pof. 543). Nyní se k této emisi, vydávané řadu let na pokračování, vracím v souvislosti s hodnotou o šest týdnů starší – 2,50 Kč Kokarda 2007, Pof. 537. I u ní mi byl předložen exemplář s chybějící červenou hlubotiskovou barvou, opět s celkem věrohodně znějící historií jejího původu.

FRANTIŠEK BENEŠ

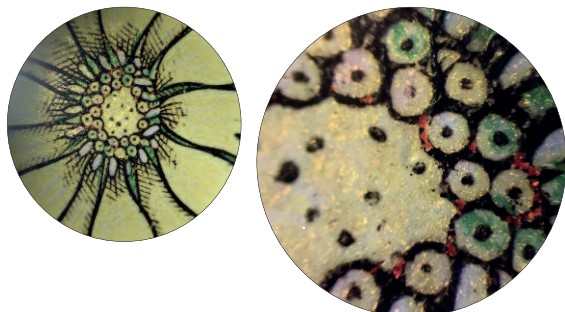
Známku mi předložil zkušený sběratel ČR, který měl jisté pochybnosti o její pravosti (a to přesto, že ji získal od spřátelené poštovní úřednice, kterou odlišně vypadající exemplář zaujal při inventování nespotřebovaných zbytků už nepotřebných výplatních hodnot na jedné moravské poště). Všimnul si totiž mírně odlišného odstínu zelené barvy, což bylo u dříve popsané hodnoty 10 Kč Růže průvodním znakem padělků.

Vlevo běžná známka, vpravo předložený exemplář s chybějící červenou barvou.

Předložená známka se na denním světle jevila jako nepoškozená, měla původní svěží lep a z přední i zadní strany neunesla žádné stopy manipulace. V UV záření o vlnové délce 366 nm (modrá trubice) nejvíce intenzita luminoforu výraznější odlišnosti od známky standardní (na rozdíl od už dříve popsané hodnoty 10 Kč Růže bez červené barvy, kde jednotlivé exempláře vykazovaly značně rozdílný stupeň sublimate natíraného luminiscenčního prostředku).

Při prohlídce v osminásobném zvětšení (pod lupou) v ploše květu nebyly zjištěny žádné stopy červené barvy. Ve třicetinásobném zvětšení – pomocí jednoduchého mikroskopu nasazeného na mobilní telefon iPhone 6 – se však ukázalo, že červená barva se v ploše známky nachází, a to v místech nepatrných nedotisků černé barvy (ocelotiskové) ve středu květu. Ještě zřetelnější to bylo při elektronickém zvětšení – roztažením obrazu na obrazovce telefonu. Oba detaily jsem díky použitému postupu snadno vyfotografoval a nyní si je můžeme prohlédnout.

Na předchozím obrázku je vlevo detail zkoumané známky v základním zvětšení, vpravo v dalším zvětšení pomocí roztažení na obrazovce mobilu. Na obou vyobrazeních je vidět, že červená hlubotisková barva byla otištěna – a po bližší neurčené době odstraněna. Dochovala se však pod později tištěnou barvou černou a my ji vidíme v místech jejích nepatrných nedotisků.

Vzhledem k tomu, že dochovaná červená barva je na zkoumané známce otištěna v podstatě stejně, jako u známek běžných, má i stejný odstín a konzistenci. Lze soudit, že původně i na ní byla provedena standardně – a později, dosud neobjasněným způsobem, na většině plochy odstraněna (dochovala se jen „schovaná“ pod barvou černou, která byla tištěna až po červené). Je přitom pravděpodobné, že nešlo o padělatelský zásah, ale o nezáměrné působení, možná dlouhodobějším uložením v nevhodném prostředí, například při kontaktu s plastovou fólií obsahující změkčovadla a/nebo rozpouštědla, popř. byla vystavena slunečnímu či jinému záření (jiný způsob samozřejmě není vyloučen). Proto jsem z opatrnosti vložil první slovo titulku do uvozovek – pokud tomu totiž tak je, nejde o padělek, ale vlastně o známku poškozenou.

Dnes uvedená zjištění mohou mít význam i pro poznání „sestřičky“ Kokardy – Růže. I u ní není vyloučeno, že na počátku mohl být exemplář bez červené barvy (téměř zcela, nebo se slabými zbytky), vzniklý nezáměrným působením (tedy známka poškozená). Když se ukázalo, že jsou sběratelé za takovouto domnělou výrobní vadu ochotni platit tisíce, do věci se vložili padělatelé. Neznali však skutečnou příčinu tohoto nezáměrného působení (ani my ji dosud neznáme), navíc spěchali, a tak si pomohli chemicky (bližší viz můj předchozí článek z F5/11). Pokud to tak bylo, máme před sebou dvě skupiny známek – poškozené (s barvou odstraněnou nezáměrně) a padělané (záměrně odbarvené). Obě však mají společné to, že nejde o výrobní vadu, a jejich cena je proto nepatrná. Nanejvýš mohou posloužit jako srovnávací materiál a názorná ukáзка, že není všechno zlato, co se třpytí.

Pro nás má uvedený případ Kokardy (a Růže) hned několik významů. Především se nenecháme ošidit, kdyby nám ji někdo nabízel jako vzácnost. Samozřejmě to posílí naši ostražitost v případech jiných známek s částečným nebo úplným nedotiskem. Současně nám popsaný způsob zkoumání dodává odvahu pustit se do něj vlastními silami. Ukázali jsme, že nejde o nic složitého a nepotřebujeme k tomu žádné nedostupné vybavení. UV lampu s modrou trubicí lze koupit za 265 korun (např. na filatelie-stosek.cz), mikroskop k nasazení na mobilní telefon s fotoaparátem za 10 dolarů (cca 250 Kč).

S investicí pouhé pětistovky se můžeme pustit do vážné miněného bádání, které nás obohatí poznatky získanými vlastními silami, ochrání před škodami při nákupu padělků, přinese respekt kolegů a přátel a umožní přispět k sumě obecného poznání. To všechno v oboru, který máme rádi a který nám přináší uspokojení. A jak začít? Stačí si vybrat určitou – zpočátku třeba i úzkou – specializaci a v té se zdokonalovat. Trefná poznámka k věci pronesená na výměnné schůzce k vám brzy přivede jiné sběratele s prosbou o názor, tím se jako badatel dostanete k dalšímu materiálu, a krůček za krůčkem jste na cestě stát se znalcem. Sám tenhle název přitom vystihuje, oč tady jde: označení *znalec* je od slova *znát*, tedy *vědět*, a to je přeci v zájmu každého z nás.

Na závěr tip pro ty, kdo by se chtěli pustit do zkoumání nedotisků a chybějících barev u našich moderních známek. Nedlouho po sobě vydané (a tedy i tištěné) hodnoty 2,50 Kč Kokarda a 10 Kč Růže, obě s chybějící červenou barvou ... nemají nějakou souvislost? Nešlo o stejnou barvu (nebo její základ), obzvlášť dobře reagující na podněty z okolí, vedoucí k jejímu zeslabení nebo dokonce „zmizení“? Nasvědčovala by tomu data tisku: Kokarda je dosud známa ve dvou nákladech tištěných 20.–27. 11. 2007 a 22.–23. 1. 2008, základní tisk Růže byl proveden mezi nimi, konkrétně 15.–18. 1. 2008. To by znamenalo, že stejná barva mohla být použita i u jiných hodnot tištěných stejnou technikou v té době.

Na druhé straně není možné opomenout, že „nedotisky“ – ve skutečnosti podětky či nezáměrně odstraněné hlubotiskové barvy – byly dosud zjištěny na známkách, při jejichž tisku byl použit jako dekorativní přísada **Iriodin**, projevující se jako třpytící se vrstva v části známkového obrazu. Filatelisté ji nesprávně nazývají *iridescentní* (tedy „duhově proměnlivá“) barva. Skutečná iridescentní barva se používá jako ochranný prvek, například při tisku bankovek. Při pohledu zepředu se jeví jako téměř průhledná, při naklonění získává kovový nádech. Iriodin však její ochranné vlastnosti nemá, jde vlastně jen o kovové šupinky v podobě prášku, který se přidává například do laků na nehty. Při tisku našich známek je využíván jako dekorativní obohacení obrazu a jako takový přidáván do některé hlubotiskové barvy. V případě Kokardy bylo k tomuto účelu použito takzvané *medium*, v podstatě průhledná „barva“, do níž byl Iriodin přimíchán. Obecně řečeno tisková barva je disperze (rozptýlení) pigmentu v pojidle, v popsaném případě jde namísto pigmentu o rozptýlení nepatrných kovových šupinek. Známky tištěné hlubotiskem v kombinaci s rotačním ocelotiskem lze takto obohatit o kovové lesklou součást obrazu. U ofsetových barev se tato přísada nepoužívá, protože jejich nanášená vrstva je příliš tenká.

Použití Iriodinu jako součásti jinak průhledné „barvy“ snadno poznáme podle „bezbarvé“ lesklé autotronové (intronové) značky na okrajích archu – přesně řečeno každého druhého přepážkového archu (tedy na okrajích původního archu tiskového, zhotoveného jedním otočením každého z po sobě jdoucích tisknoucích válců, z nichž každý obsahuje známková pole dvou budoucích PA). Bývá první v řadě lichoběžníků, obvykle pěti, ale

může jich být i méně, pro každou použitou barvu jeden. Každá odpovídá jedné tiskové věži rotačního lisu Wifag a řazený jsou od nejsvětější hlubotiskové po ocelotiskovou.

Jde o soutiskové („pasovací“) značky, pomocí nichž stroj upravuje postavení hlubotiskových věží vůči posunujícímu se pruhu potíštěného papíru, s cílem dosáhnout co nejpřesnějšího soutisku barev. Možná to bude pro někoho překvapení, ale z pěti tiskových věží je jen jedna, ocelotisková, usazena pevně, čtyři hlubotiskové se mohou mírně pohybovat (dopředu, dozadu i do stran) a přizpůsobovat své postavení vůči již provedenému tisku. Z hlediska posunu papíru jsou napřed umístěny čtyři věže hlubotiskové a jako poslední věž ocelotisková. Stroj se přitom rozbíhá „odzadu“, napřed se tedy spustí ocelotisk a pak postupně nabíhají věže hlubotiskové, od poslední po první. Na každé je umístěna kamera, která snímá polohu již otištěných autotronových značek (postupně jich přibývá) a přizpůsobuje vůči nim polohu věže. To řídí počítač a cílem je nejen kvalitní soutisk hlubotiskových barev, ale i správné najetí papíru (resp. již vytištěných částí obrazu) do věže ocelotiskové, nepohyblivé. Pruh papíru totiž neprochází rotačkou zcela rovnoměrně, vychyluje se mírně do stran a mění se i rychlost jeho průchodu. Jde samozřejmě většinou o změny mírné až nepatrné, i ty však při soutisku hrají roli.

Důležité je rovněž, aby byl papír správně napnut – pokud je volný, vlní se, pokud je napnut příliš, může se trhat. Proto mají jednotlivé tiskové formy (tedy válce) v jednotlivých tiskových věžích různý průměr (a tím i obvod), od nejmenší (první hlubotisková věž) po největší (ocelotisk). Rozdíly jsou vlastně nepatrné, ale i to stačí k udržení požadovaného pnutí papíru, který je tak čím dál více tažen ve směru tisku.

Rychlost průchodu papíru rotačkou a rychlost tisku lze regulovat, a díky autotronovým značkám tak tisk probíhá správně i ve fázi rozjezdu či brzdění. Pro snazší představu o rychlosti tisku uveďme, že rotačka Wifag zhotoví pět tisíc archů za hodinu, tedy skoro jeden a půl přechu za vteřinu (včetně perforace).

Už jsme řekli, že průhledná barva s Iriodinem byla v rotačním lisu nanášena jako první a tvoří tak „mezivrstvu“ mezi papírem a ostatními barvami, což zabraňuje jejich dostatečnou proniknutí (v polygrafii se používá výraz *ukotvení*) do povrchu papíru a usnadňuje jejich odstranění. Jiné známky (bez tohoto dekorativního vylepšení Iriodinem) tedy mohou rovněž vykazovat nezáměrně způsobené zeslabení některé z hlubotiskových barev (v našem případě červené), nedošlo by však k jejímu „úplnému“ vymizení a stop po ní by se dochovalo výrazné více.

Pokud se barvy v rotačce tisknou přes sebe, je důležité, aby ty spodní měly schopnost přijmout do svého (ještě mokrého) povrchu barvy další, tištěné později. To zjevně použitá „iriodinová“ barva nedokázala a tato její stinná stránka zřejmě vedla k tomu, že u posledních hodnot emise Krása květů už nebyla použita.

Na závěr se ještě vraťme k tiskovým barvám. Červená je mezi tiskaři známek pověstná jako „problémová“. V řadě případů se ukázalo, že její pigmenty reagují na kontakt s fóliemi z měkčeného PVC (poly-

Padělek nedotisku barvy u známky 10 Kč Růže 2008

Na trhu se letos objevily známky 10 Kč Růže 2008, Prof. č. 543, se silně zeslabenou nebo dokonce zcela chybějící červenou barvou. Byly nabízeny za 4 až 6 tisíc korun za kus a za tuto cenu jich několik našlo nového majitele. Když mi byly předloženy pro prohlídku, zjistil jsem, že jde o padělky ke škodě sběratelů. A přitom na začátku všechno vypadalo tak krásně...

FRANTIŠEK BENEŠ

V běžné podnikové korespondenci údajně nalezl pozorový sběratel obálku s touto známkou, s téměř chybějící červenou barvou. Nabídl jí na inzertní dalšímu sběrateli, a ten podle zpáteční adresy kontaktoval odseřadatelku, která tvrdila, že takových známek koupila více, část použila na frankování a 17 jich jí ještě zbylo (šlo o 9-blok, 5-blok a 3-pásku). Ty mu nabýval a prodal.

Z uvedeného souboru mi byly předloženy dvě v dvoupásky, které při zvětšení na denním světle i v UV záření vykazovaly stopy manipulace. Na obou sice chyběla červená barva, ale v 60-násobném zvětšení byly jasně viditelné její stopy pod iridiscenční barvou v ploše květu; na horních dvou okvětních listích, kde iridiscenční barva chybí, se však stopy červené už nenačítaly. První dvoupásková měla stop červené barvy výrazně více a zelená barva listů byla podobná barvě pravých známek (u těch je žlutozelená, na zkoumané dvoupáске je slabě modrozelená). Druhá dvoupásková měla stop červené barvy výrazně méně a zelená barva listů byla značně odlišná - výrazně modrozelená, a její okraje navíc jeví stopy rozpílení - jako u vodových barev. To by mohlo svědčit o různé dlouhém působení činidla, kdy důkladnější odstranění červené ovlivňuje i další barvu.

Při prohlídce v UV záření je jasně vidět rozdíl v intenzitě luminoforu, který působením činidla slaběne. Použití činidla nepůsobilo na bázi vody, protože lep všech známek je nepoškozený.

Je zřejmé, že jde o odbarvení, zřejmě nějakým průmyslovým čističem nebo rozpouštědlem, jako tomu bylo u odbarvené známky 13 K Košické 1945. Abych si to ověřil, udělal jsem jednoduchý pokus: běžnou známku 10 Kč Růže jsem ponořil na 10 minut

do čističky skvrm Čiklů, a poté jsem několikrát přes její obraz přejel papírovým ubrouskem. Z ještě vlhké známky se mi tak poměrně snadno podařilo seřtřit nejen hlubotiskové barvy, ale i barvu ocelotiskovou papír i lep přitóm zůstaly nepoškozené). To svědčí o tom, že použítý známkový papír svou povrchovou úpravou neumožňuje dostatečně zasáknutí tiskových barev, čehož se mohou padělatelé snažit využít. Při hodnocení zeslabených nebo chybějících barev je proto třeba opatrnosti.

Ve světle zjištěných skutečností bude samozřejmě třeba kriticky přezkoumat záznam výrobní vady této známky v katalogu Pofis. A jaké si z celé věci vzít poučení? Především nepřikládat žádnou váhu historám o původu takovýchto nálezů a při nákupu se řídit selským rozumem. Pokud v UV záření údajná odchyłka vypadá výrazně jinak, než běžná pravá známka, a pokud se navíc liší odstín další barvy, je to přeci varovný signál. Někteří sběratelé však natolik touží, aby to byla pravda, že tuhle blízkající kontrolku ke své škodě přehlédnou...

Zkoumané známky v UV záření a na denním světle

vinylochloridu) a někdy dokonce i po relativně nedlouhé době (v řádu měsíců) „mizí“. Příkladem takového nezáměrného poškození na poštách jsou vývěsky se vzorníkem nabízených známek, obvykle adjustovaných ve fólii a v ní někdy i po léta vystavených. Právě z takového mohla pocházet jednotlivá známka Kokarda bez červené barvy, kterou pracovníce pošty jako zjevně odlišnou nabídl našemu badateli, jak se o tom zmiňuji v úvodu. Nejde však o jediný problém s tiskovými barvami, dalším je i jejich světlostalost. Z barev hlubotiskových (a ofsetových) červená na světle vydrží jen krátkou dobu, například několik měsíců, pak slabně a mizí. Následuje ji žlutá, pak černá, takže nakonec z původního tisku zůstává jen modrá, která je nejstálější. (Samozřejmě je třeba zdůraznit, že hovoříme o barvách HT a OF, nikoli o barvách ocelotiskových.) I to je třeba vědět, pokud se chceme pustit do zkoumání pravosti chybějících barev jako výrobních vad na našich poštovních známkách. ■

Poznámka redakce: Zájem o filatelii v poslední době roste, což se projevuje i tím, že mezi čtenáři našeho časopisu je mnoho nových jmen. Pro ně jsme zařadili zmenšenou reprodukci článků, na něž autor odkazuje: *Padělek nedotisku barvy u známky 10 Kč Růže 2008 z F5/2011 a Kvalitní mikroskop za hubičku z F10/2014.*

Podobný mikroskop jako je ten vyobrazený vpravo nabízí i firma Leuchtturm, na jejíž výrobky jsme loni v listopadovém čísle pro členy KF přinesli kupony na slevu 30 %!

Kvalitní mikroskop za hubičku

V rubrice Znalecké hlička jsme už vícekrát psali o mikroskopech, které lze využít při studijní a znalecké práci v našem oboru. Například ve F1/2011 jsme ukázali dokonale mikroskopy binokulární, s možností připojení webové kamery, v cenách nad deset tisíc korun. I mnohem menší a přitom podobně užitečný digitální mikroskop za patnáct set korun z Tchiba.

Vývoj jde ale mlýnovými kroky, a tak vám dneska mohu představit zatím nejmenší a současně nejlevnější pomůcku, nenaroucnou na obsluhu a přitom pro naše účely skvěle zvětšující - a navíc za bezkonkurenční cenu: Miniaturní mikroskop Prank Star Quick-Attach. Jeho rozměry jsou skutečně nepatrné, snadno se vám vejde do dlaně. Zvětšuje 30x, má zabudované LED osvětlení a používá se v kombinaci s mobilním telefonem. Ty modernější už totiž mají kvalitní fotosapárty, díky nimž můžeme zvětšený objekt zobrazit na displeji a tedy ho zkoumat. Mikroskop prostě nasadíte na objektiv mobilu (nevím, zda funguje na všech, já jsem použil iPhone), a o automatické zaostrění se postará telefon sám. Pak už jen zmáčknete spoušť a kvalitní zvětšení můžete poslat malém nebo vyřádknout. A to nejlepší nakonec - mikroskop se dá na internetu koupit za 10 dolarů (tedy cca 200 Kč; za talk ho nabízí např. internetový obchod www.toysrus.com), a i když k tomu připočtete poštovné, pořád se vejde do limity, kdy se při dovozu do ČR nemusí plátit clo ani DPH (ten činí 22 eur). FB

V podobné hračka - e kolik práce s ní můžeme udelat!

